

Recenzja

pracy doktorskiej Dawida Krystka
pt. *Kultura fizyczna w województwie leszczyńskim w latach 1975-1998*

Informacje ogólne

Problematyka sportu obejmująca okres RRL i okres po transformacji ustrojowej posiada stosunkowo liczną literaturę. Wśród publikacji naukowych znajdują się dziesiątki pozycji zwartych i przynajmniej kilka razy więcej opublikowanych artykułów. Ponadto dysponujemy kilkudziesięcioma pracami doktorskimi chronologicznie i tematycznie związanymi z okresem sportu w PRL.

Pod koniec lat osiemdziesiątych lubelszczyzną zajmował się M. Skawiński. W 1989 r. w serii wydawniczej AWF Warszawa „Z warsztatów badawczych” ukazała się jego interesująca praca *Kultura fizyczna na Lubelszczyźnie w latach 1944-1974*¹. Powojenny sport na Warmii i Mazurach w latach 1945–1975 zaprezentował w monografii Jerzy Urniaż (2000)². Opracowanie dziejów kultury fizycznej w województwie zielonogórskim w latach 1950–1989 zrealizowali T. Jurek i B. Woltmann (1990)³. Wcześniej T. Jurek w rozprawie doktorskiej pisał na temat rozwoju sportu na ziemi lubuskiej w latach 1945–1973 (1989)⁴. W 1999 ukazała się praca Henryka Rechowicza o powojennym sporcie w województwie śląsko-dąbrowskim⁵.

¹ M. Skawiński, *Kultura fizyczna na Lubelszczyźnie w latach 1944-1974*, Warszawa 1989.

² J. Urniaż, *Sport na Warmii i Mazurach w latach 1945-1975*, Olsztyn 2000.

³ T. Jurek, B. Woltmann, *Kultura fizyczna w województwie zielonogórskim 1950-1989*, Zielona Góra 1990.

⁴ T. Jurek, *Rozwój sportu na Ziemi Lubuskiej w latach 1945-1973*, AWF, Wrocław 1989.

⁵ H. Rechowicz, *Dzieje sportu w województwie śląsko-dąbrowskim (1945-1950)*, Katowice 1999.

Opracowania dziejów sportu i wychowania fizycznego, obejmujące całościowo problematykę lub jedynie wybrane aspekty są tematyką często występującą w dysertacjach doktorskich z zakresu nauk o kulturze fizycznej w grupie tematycznej tzw. historii kultury fizycznej. Od lat siedemdziesiątych przyjęto, że praca doktorska z zakresu kultury fizycznej może być zawężona do problematyki regionalnej.

W postaci maszynopisów i komputeropisów pozostają prace doktorskie podejmujące problematykę regionalnej historii kultury fizycznej czasów PRL: Marii Grabowskiej o bazie materialnej dla kultury fizycznej we Wrocławiu (1971)⁶, A. Rybickiej o Wrocławiu (1971)⁷, A. Natanka o ziemi lubuskiej (1973)⁸, M. Deptuły o Żywiecczyźnie (1977)⁹, Z. Szafkowskiego o Pomorzu Szczecińskim (1980)¹⁰, R. Aleksandra o regionie sądeckim (1987)¹¹, Gabrieli Gawlak-Kicy (1987)¹², Zbigniewa Szafkowskiego (1980)¹³, Zbigniewa Schwarzera o Dolnym Śląsku (1987)¹⁴, Renaty Golanko o woj. Białkopodlaskim (1999)¹⁵, K. Warchoła o woj. przemyskim (2001)¹⁶, Kazimierza Niemierki o Dolnośląskim Zagłębiu Węglowym (2002)¹⁷, M. Nowackiej o Lesznie (2002)¹⁸, P. Króla o woj. Tarnobrzeskim

⁶ M. Grabowska, *Niektóre problemy rozwoju bazy materialnej kultury fizycznej m. Wrocławia w latach 1945-1960*, Wrocław 1971.

⁷ A. Rybicka, *Charakterystyka rozwoju sportu szkolnego we Wrocławiu w latach 1945-1957*, AWF, Wrocław 1971.

⁸ A. Natanek, *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w szkolnictwie na Ziemi Lubuskiej (1945-1979)*, AWF, Poznań 1973.

⁹ M. Deptuła, *Wychowanie fizyczne i sport na Żywiecczyźnie w latach 1945-1974*, AWF, Kraków 1977.

¹⁰ Z. Szafkowski, *Rozwój sportu na Pomorzu Szczecińskim w latach 1945-1975*, AWF, Poznań 1980.

¹¹ R. Aleksander, *Wychowanie fizyczne i sport w regionie sądeckim na tle przemian społeczno-ekonomicznych w okresie XX-lecia PRL*, AWF, Kraków 1987.

¹² G. Gawlak-Kica, *Rozwój kultury fizycznej w Wielkopolsce w latach 1945-1980. Diagnoza i elementy prognozy na przykładzie wybranych miast*, Poznań 1987.

¹³ Z. Szafkowski, *Rozwój sportu na Pomorzu Szczecińskim w latach 1945-1975*, Poznań 1980.

¹⁴ Z. Schwarzer, *Ruch sportowy na Dolnym Śląsku w latach 1945-1980*, AWF, Wrocław 1987.

¹⁵ R. Galanko, *Kultura fizyczna w woj. białkopodlaskim w latach 1975-1995*, Poznań 1999.

¹⁶ K. Warchoła, *Kultura fizyczna w woj. przemyskim w latach 1975-1998*, AWF Warszawa, Warszawa 2001.

¹⁷ K. Niemierka, *Rozwój kultury fizycznej w latach 1945-2000*, AWF, Wrocław 2002.

(2003), Wiesława Pięty o Częstochowie (2002)¹⁹, Macieja Huzarskiego o Rzeszowie (2003)²⁰, M. Mariańskiego o Warmii i Mazurach (2004)²¹, Beaty Marszałek (2004)²², Pawła Świdra o kulturze fizycznej w woj. Krośnieńskim (2008)²³, J. Jaroszewskiego, *Kultura fizyczna na ziemi kaliskiej w latach 1892-1998* (2008)²⁴, Jerzego Urniaża o sporcie sport na północnym pograniczu polsko-rosyjskim (2008)²⁵, Iwony Pezdan-Śliż o kulturze fizycznej w woj. rzeszowskim (2010)²⁶, A. Połanieckiej o woj. śluskim (2011), Daniela Bakoty o kulturze fizycznej w województwie częstochowskim (2012)²⁷, A. Płomińskiego o województwie sieradzkim (2014)²⁸, J. Klupińskiego o woj. bielskim (2014)²⁹. Jednakże autorzy tych prac w niewielkim jedynie stopniu opisują powojenną tzw. kulturę fizyczną w regionach z właściwym uwzględnieniem szerszego tła społeczno-politycznego. Wadą tych prac jest to, że ich konstrukcje są schematyczne i są powielane. W pewnym sensie z uwagi na ich kompatybilność można mówić że i pewną zaletą, gdyż utrwalają one wiele faktów historycznych związanych z wydarzeniami w obrębie tzw. kultury fizycznej a poprzez tą jednorodność możliwe są później studia porównawcze i prace syntetyzujące. Ważne jest także

¹⁸ M. Nowacka, *Wychowanie fizyczne i sport w szkolnictwie podstawowym, średnim ogólnokształcącym i zawodowym w Lesznie w latach 1945-1998*, AWF, Poznań 2002.

¹⁹ W. Pięta, *Rozwój sportu akademickiego w Częstochowie w latach 1945-1998*, AWF, Katowice 2002.

²⁰ M. Huzarski, *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w mieście Rzeszowie w latach 1875-1989*, AWF, Katowice 2003.

²¹ M. Mariański, *Sport szkolny na Warmii i Mazurach oraz jego rola w procesie wychowania dzieci i młodzieży (1945-1990)*. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2004.

²² B. Marszałek, *Wychowanie fizyczne i sport w Zabrze*, AWF Katowice 2005.

²³ P. Świder, *Kultura fizyczna w województwie krośnieńskim w latach 1975-1998*, ZWKF Gorzów Wlkp. 2008

²⁴ J. Jaroszewski, *Kultura fizyczna na ziemi kaliskiej w latach 1892-1998*. AWF Poznań, Poznań 2008.

²⁵ J. Urniaż, *Sport na północnym pograniczu polsko-rosyjskim w latach 1956-2006*, Olsztyn 2008. (Obrona pracy habilitacyjnej AWF Katowice 2012 r.)

²⁶ I. Pezdan-Śliż, *Kultura fizyczna w woj. rzeszowskim w latach 1975-1998*, Gorzów Wlkp. 2010.

²⁷ D. Bakota, *Kultura fizyczna w województwie częstochowskim w latach 1975-1989*. ZWKF Gorzów Wlkp., Gorzów Wlkp. 2012.

²⁸ A. Płomiński, *Kultura fizyczna w województwie sieradzkim w latach 1975-1998*, ZWKF Gorzów Wlkp. Gorzów Wlkp. 2014

²⁹ J. Klupiński, *Kultura fizyczna w woj. bielskim, w latach 1975-1998*, ZWKF Gorzów Wlkp. Gorzów Wlkp. 2014.

i to, że w większości autorzy tych prac prowadzą autentyczne badania terenowe, często są mieszkańcami terenu na którym prowadzą badania.

1. Temat i tytuł pracy

Tytuł pracy *Kultura Fizyczna w województwie leszczyńskim w latach 1975-1998* można uznać za poprawny, a w prezentowanej pracy naukowej spełnia wymogi metodologiczne. Określa zakres tematyczny (choć mało precyzyjnie), chronologię, zakres terytorialny, niestety nie określa problemu badawczego, można więc przyjąć, że autorowi chodziło głównie o deskryptywny opis faktów zgromadzonych w pracy (o tym jeszcze przy okazji celu badań).

Jak wskazuje temat, Autor miał zamiar dokonanie analizy tzw. kultury fizycznej, na określonym obszarze terytorialnym i określonym zakresie chronologicznym. Jednakże nie podaje wyraźnie jakimi komponentami tzw. kultury fizycznej będzie się zajmował. Z podanej definicji kultury fizycznej można wywnioskować że będzie to wychowanie fizyczne, sport, rekreacja ruchowa, turystyka (a co rehabilitacją?). Mało precyzyjnie tę sprawę wyjaśnia we wstępie, podając wprowadzić kilka definicji nie podejmuje jednak dyskusji na ten temat. Autor wpada w pułapkę, gdyż terminu „kultura fizyczna” w jego konotacjach i rozwoju, szczególnie o okresie PRL posiadał dużą dyferencję, oznaczał system, światopogląd i ideologię, a także system organizacyjno-administracyjny. Właśnie o tym ostatnim autor pisze, tak to wynika z pracy. Jednakże czytelnik studiujący tekst pracy doktorskiej może nie wiedzieć i być zdezorientowany o czym właściwie autor pisze? Nieporozumienie mogłoby wynikać stąd, że w różnych okresach termin i cały system kultury fizycznej posiadał różny zasięg formalny i znaczenie merytoryczne, ideologiczne, administracyjne. Autor powinien sięgnąć do pracy P. Godlewski, *Etymologia i konotacje terminu kultura fizyczna- próba analizy retrospektywnej*³⁰. Różna była też legitymizacja instytucjonalna tzw. kultury fizycznej. Zabrakło chociaż informacji, że ustawa Sejmu z dnia 25 lutego 1948 r. powołująca Rady dla Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej, Powszechną Organizację „Służba Polsce” i Główny Urząd Kultury Fizycznej skutkowało wprowadzeniem trzech terminów: wychowanie fizyczne, kultura fizyczna i sport. Później dla pracy i jej zawartości merytorycznej istotne znaczenie ma już Ustawa z dnia 3 lipca 1984 r. o kulturze fizycznej. Uchybieniem jest to, że nie dostrzegł Autor

³⁰ P. Godlewski, *Etymologia i konotacje terminu kultura fizyczna-próba analizy retrospektywnej*. Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. [w] *Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Aktywność fizyczna dzieci, młodzieży i dorosłych na przełomie XX i XXI wieku*. Red. J. Nowocien, J. Chelmecki. Warszawa 2010. s. 356-372.

potrzeby teoretycznej dyskusji na ten temat. Praca nie wyodrębnia w swojej konstrukcji takich komponentów jak turystyka, a zwłaszcza w spisie treści nie pojawia się słowo rekreacja. Treści związane z rekreacją wprawdzie są w pracy, lecz nie wyodrębnione jako istotny element tzw. kultury fizycznej.

Zdaniem recenzenta „pisanie” o tzw. historii kultury *an bloc* jest bardzo skomplikowane, bowiem komponenty stanowiące taką całość rozwarstwiają się i trzeba je badać osobno, a później nie ma jak je połączyć. Stąd lepiej pisać osobno o sporcie, wychowaniu fizycznym, rekreacji, turystyce etc. uniknie się wówczas pułapek, o których będzie jeszcze mowa.

2. Wstęp

Autor pracy Dawid Krystek, o czym była wcześniej mowa, nie zawarł we wstępie dyskusji metodologicznej nad tytułem pracy, a w przypadku „kultury fizycznej” było to nieodzowne. Natomiast dobrze i dokładnie prezentuje stan badań, lecz niestety, nie dokonuje jego krytycznej oceny. Na s. 6 złe użycie terminu historiograficznego (4 wers od góry). Wstęp jednak spełnia wymogi metodologiczne i uznać go należy jako dobry z zastrzeżeniem braku wcześniej wspomnianej dyskusji metodologicznej nad tematem zakresu rzeczowego pracy.

3. Chronologia pracy

Określając ramy chronologiczne pracy doktorant podjął się trudnego zadania. Jej zakres czasowy biegnie bowiem poprzez okres środkowego PRL-u, transformację polityczną i społeczno-ideologiczną, aż po pierwsze lata po transformacji, określane jako III Rzeczpospolita. W pracy Autor precyzyjnie określa cezurę czasową swojej narracji historycznej, podając graniczne lata 1975-1989 pokrywające się z istnieniem województwa leszczyńskiego.

4. Cel pracy

Autor pisze, że:... *w pracy podjęto próbę przedstawienia wyników badań dotyczących dorobku kultury fizycznej w województwie leszczyńskim w latach 1975-1998*. To jeszcze celem naukowym nie jest. Ale w dalszej części wstępu dodaje: *Dysertacja jest próbą analizy ilościowej i jakościowej oraz oceny czynników politycznych i społeczno-gospodarczych*

wpływających na poziom rozwoju kultury fizycznej w województwie leszczyńskim w latach 1975-1998. Tak więc, cel pracy należy uznać za prawidłowy.

5. Metodologia badań

Zastosowana w pracy metodologia badań jest uproszczona. Autor zdecydował się na podejście głównie deskryptywne, tak jak to miało miejsce we wszystkich dotychczasowych pracach retrospektywnych opisujących kulturę fizyczną w regionach. Jak się jednak wydaje, w dużej części pracy, dominuje metoda kompilacyjna i komparatystyczna. Mało zauważalna jest natomiast w pracy metoda historyczna, która mogła by pomóc Dawidowi Krystkowi w wyjaśnianiu badanych zjawisk. Sam autor deklaruje, że stosuje w prowadzonym procesie badawczym metodę indukcyjno-dedukcyjną i analizę wtórną i empiryczną danych statystycznych.

6. Konstrukcja pracy

Praca została skonstruowana przez Autora w układzie rzeczowo nadrzędnym przy zachowaniu chronologii w obrębie rozdziałów i podrozdziałów, a także w mniejszych częściach pracy.

Jednakże, pewne wątpliwości budzi decyzja omawiania wszystkich komponentów tzw. kultury fizycznej, bez ich wyodrębnienia w główne rozdziały. Ta decyzja Autora z pewnością nie ułatwiła pracy nad dysertacją i nie sprzyja w efekcie jej przejrzystości. Szczególnie w konstrukcji pracy powinien być przewidziany rozdział poświęcony osobno turystyce, a to z uwagi na jej bardzo rozbudowane uwarunkowania rozwoju. Np. właściwie nie Autor nie pisze o tzw. zagospodarowaniu turystycznym.

Jednakże dyskusja nad konstrukcją pracy nie zmienia faktu, że Autor miał prawo do swojej wizji jej koncepcji, a Jego konstrukcja w przedstawionej formie jest poprawna. Sugestie recenzenta mogą mieć znaczenie przy dalszej kontynuacji prac przez Autora nad wydaniem książkowym, oraz na przyszłość w dalszej działalności naukowej.

7. Zawartość merytoryczna rozdziałów

Tytuły i treści rozdziałów są logicznie skonstruowane i nie odbiegają od standardu podobnych opracowań.

Rozdział I opisuje ramy terytorialne badanej jednostki administracyjnej, dalej podaje informacje demograficzne o rozwoju gospodarczym województwa oraz o szkolnictwie i kulturze. Niestety autor nie podjął szerszej próby analizy, porównania oceny i łączenia przedstawionych informacji z rozwojem kultury fizycznej w regionie.

W rozdziale II autor zaprezentował uwarunkowania rozwoju kultury fizycznej na ziemi leszczyńskiej do 1975 r. Dobrze, że sięgnął do tradycji międzywojennych i pokazał powojenny potencjał sportu. W podrozdziale zatytułowanym *Straty biologiczne i materialne kultury fizycznej w latach 1939-1945* autor podaje szereg przykładów osób, które straciły życie w wyniku działań wojennych i eksterminacyjnej polityki niemieckiego okupanta. Jednakże na przyszłość nie należałoby pisać o ludziach jako o stratach biologicznych, bo człowiek to coś znacznie więcej niż biologia! Dla dysertacji D. Krystka rozdział II jest nadal wprowadzającym do głównego tematu pracy dotyczącego lat po roku 1975. Jednakże jeżeli już zdecydował się na opisanie tzw. kultury fizycznej w latach czterdziestych i pięćdziesiątych to powinien przedstawić wydarzenia tamtego okresu na tle sytuacji społeczno-politycznej, był to przecież okres PRL i doktryny socjalistycznej kultury fizycznej. Nie ma też nic na temat roli integracyjnej sportu na tzw. *Ziemiach Zachodnich*. Autor bardziej posłużył się starszymi opracowaniami, można było mieć też nadzieję na szersze próby własnych interpretacji i ocen.

W rozdziale III autor przedstawia podstawy rozwoju tzw. kultury fizycznej w województwie leszczyńskim w latach 1975-1998. Jak wynika z pierwszego podtytułu tego rozdziału, Autor zamierzał przedstawić działalność organów państwowych i samorządowych na rzecz kultury fizycznej. Wprawdzie wymienia różne instytucje zajmujące się tzw. kulturą fizyczną, jednak nie przedstawia ich działalności. Autor nic nie pisze o roli Komitetu Wojewódzkiego PZPR i komitetach powiatowych i gminnych w sprawach tzw. kultury fizycznej. Nie pisze też właściwie o zadaniach samorządów w zakresie kultury fizycznej, a także o ich znaczeniu po dokonanej transformacji społeczno-politycznej, prawnoustrojowej i ekonomicznej. Wprawdzie Autor wspomina o okresie przełomu lat 1989/90 i transformacji, jednak nie wyjaśnia jakie ona miała skutki dla tzw. kultury fizycznej w skali ogólnopolskiej i regionalnej. Nie wykorzystał też okazji do przedstawienia niezwykle interesującego zagadnienia dotyczącego transformacji w sporcie i jej przedłużonego efektu. Autor powinien podkreślić to w tym rozdziale wyraźnie, że przemiany ustrojowe w Polsce zapoczątkowane w połowie 1989 r. w obszarze kultury fizycznej doprowadziły do przekształceń, które zmienić miały doktrynę socjalistycznej kultury fizycznej. Nie wykazał w sposób istotny też różnic pomiędzy starą formacją a tą nadchodzącą po transformacji. Dodać należy, że proces

legislacyjny dokonywał się opieszale, nie w pełni nadążał za rekonstrukcją nowego modelu sportu. Niestety Autor nic nie wspomniał o Ustawie o Kulturze fizycznej z dnia 18 stycznia 1996 r. a przecież deklarował w tym rozdziale, że pisać będzie o działalności samorządów na rzecz kultury fizycznej. A to przecież ta ustawa zobowiązywała samorządy do organizowania działalności w dziedzinie sportu i rekreacji ruchowej oraz tworzenia odpowiednich warunków technicznych dla ich rozwoju. Autor nie pisze w tym rozdziale nic o transformacji w stowarzyszeniach i w związkach okręgowych, czytelnik zapewne chciałby się dowiedzieć: co stało się z Wojewódzką Federacją Sportu, jakie były generalne konsekwencje w całym ruchu stowarzyszeniowym. Należało napisać przynajmniej o głównych przesłankach transformacji: deregulacji, deetatyzacji i liberalizacji. Nie jest to więc rozdział zachwycający nowatorskim ujęciem tematu i wykorzystaniem wszystkich możliwości historycznej analizy. Rozdział zawiera setki szczegółowych informacji i nadzieje mieć trzeba, że autor dołożył staranności w ich weryfikacji, bo jest to zadanie przekraczające możliwości recenzenta. Reasumując, można ten fragment pracy uznać za poprawny, na miarę przyjętej koncepcji przez autora i jego warsztatu metodologicznego. Ponadto ta część pracy jest dobrze udokumentowana i w wielu fragmentach interesująca.

W podrozdziale drugim Dawid Krystek podejmuje próbę analizy podstaw materialnych kultury fizycznej. Przedstawia w formie inwentarza rozwój bazy obiektów służących na potrzeby wychowania fizycznego, sportu i rekreacji. Ukazuje stan tych obiektów w 1975 r. a następnie przedstawia ich rozwój do początku lat dziewięćdziesiątych. Ten rozdział przygotowany został dobrze, Autor nie tylko opisuje bazę obiektów, ale też próbuje oceniać możliwości inwestycyjne w poszczególnych okresach w związku z sytuacją społeczno-gospodarczą i polityczną. Dokonał też omówienia warunków w jakich te obiekty powstawały i racjonalność ich budowy. W następnej części podrozdziału zawarta została charakterystyka nakładów finansowych na działalność w zakresie kultury fizycznej. Autor podjął się niezwykle trudnego zadania określenia wielkości nakładów w okresie bardzo niestabilnej gospodarki szczególnie w latach 1981-1983 (zaostarzający się kryzys społeczno-ekonomiczny) i dalej w latach 1989-1990 (osłabienie gospodarki przez transformację). Jak się można było spodziewać popadł w pułapkę niekompatybilności zestawień nakładów spowodowanych procesem inflacji (w 1982 r. ponad 100% a w końcu 1989 r. ponad 600% - tzw. hiperinflacja) a także denominacji złotego z 1995 r. (10.000:1). Oczywiście podane w tym podrozdziale dane obrazują stan finansowania w danym okresie, jednakże zadaniem badawczym powinno być zaprezentowanie poruszanego problemu w jego rozwoju lub regresie na obiektywnych wyliczeniach porównawczych.

Ostatni podrozdział trzeciego rozdziału (3.3) przedstawia kolejny element triady po bazie, finansach, a więc zasoby ludzkie. Właśnie ten ostatni komponent zasoby ludzkie powinien Dawid Krystek opracować w swojej pracy, a nie tylko ograniczyć się do kadry nauczycielskiej i trenersko-instruktorskiej. Ruch sportowy w okresie PRL i nadal opiera się na wolontariacie, a więc członkach władz stowarzyszeń, różnego typu działaczach sportowych, sędziach itp. Jest to oczywisty mankament pracy. Wprawdzie później w kolejnych rozdziałach Autor porusza to zagadnienie w związku ze stowarzyszeniami sportowymi, lecz całościowa analiza spraw związanych z zasobami ludzkimi w kontekście działaczy sportowych byłaby w tym podrozdziale pożądana. Dobrze, natomiast, że Autor poświęcił kilka fragmentów sprawom kształcenia kadr dla kultury fizycznej.

Rozdział czwarty jest właściwie główną merytoryczną częścią pracy, Autor nazwał go *Społeczny zasięg kultury fizycznej*. Konstrukcja tego rozdziału jest według mnie do przyjęcia, (na ten temat wypowiedziałem się już w poprzednim fragmencie pracy). Autor rozpoczął tę część pracy od omawiania wychowania fizycznego w szkołach i sportu szkolnego, następnie zajął się kulturą fizyczną w organizacjach i stowarzyszeniach młodzieży, później przeszedł do omawiania organizacji specjalistycznych (dlaczego taka nazwa specjalistyczne!?). Autor założył, że ten rozdział musi być, ale tak naprawdę trudno było w tej części pracy napisać coś więcej poza charakterystyką kadry i bazy, a więc powtórzenie treści z poprzedniego rozdziału. Takie są skutki nienajlepszej koncepcji struktury tych dwóch sąsiednich rozdziałów. Jeszcze jedna uwaga: nie ma innego niż obligatoryjne wychowanie fizyczne, dlaczego więc autor stosuje w pracy termin obligatoryjne wychowanie fizyczne, wystarczyło napisać wychowanie fizyczne. Sama treść podrozdziału nie budzi zastrzeżeń. Dobrze jest przygotowany rozdział o sporcie szkolnym. Autor ukazuje w nim formy i środki działania Szkolnego Związku Sportowego, miał przy tym ułatwione zadanie, gdyż zachowały się akta jego struktur organizacyjnych pozwalające na odtworzenie działalności Zarządu Oddziału Wojewódzkiego Szkolnego Związku Sportowego w Lesznie i szkolnych klubów sportowych na terenie województwa leszczyńskiego w latach 1975-1990. Wojewódzkie struktury organizacyjne tego związku funkcjonowały w latach 1975-2001. Szkoda, że Autor nie dokonał próby analizy, w jakim stopniu sport szkolny w województwie leszczyńskim przyczynił się do późniejszych osiągnięć sportu wyczynowego. Nie potrzebne było wyodrębnianie w osobnej części pracy (4.1.3) pt. *Akademicki Związek Sportowy*, ze względu na krótki okres korespondujący z zakresem chronologicznym pracy. Tylko dwa lata i nikłość jego działalności w tym okresie. Należało tę część pracy włączyć do poprzedniej (4.1.2) i nazwać *Sport szkolny i akademicki*.

Podrozdział zatytułowany *Kultura fizyczna w organizacjach i stowarzyszeniach młodzieżowych* jest bardzo istotną częścią pracy. Autor rozpoczyna od: *Chorągiew Leszczyńska Harcerstwa Polskiego* i właściwie omawia fakty z działalności tej organizacji w której przeważała działalność ideologiczna i rekreacyjna. Następnie zajmuje się Związkiem Socjalistycznym Młodzieży Polskiej. W przypadku omawiania działalności ZSMP Autor bez należytej krytyki podszedł do dokonań tej organizacji w zakresie kultury fizycznej. Należałoby przynajmniej dokonać oceny własnej na podstawie dystansu czasowego i informacji, które teraz posiadamy na temat „przybudówek” młodzieżowych PZPR. Niestety Dawid Krystek powołuje się na dokumenty wytworzone przez samą organizację dla celów statystyczno-propagandowych bez właściwej oceny źródeł. To, że pisano w sprawozdaniach o organizacji jakiejś imprezy, jej masowości i popularności nie oznaczało jeszcze, że tak było. Może nawet taka impreza nie odbyła się w rzeczywistości? Musi być zawsze falsyfikacja źródeł, należało sięgnąć po inne źródła np. wywiady z działaczami i uczestnikami wydarzeń opisywanego okresu. Trzeba jednak podkreślić, że dużą część tekstu stanowią ciekawe i poznawcze informacje.

Podrozdział (4.3) rozdziału czwartego pt. *Organizacje specjalistyczne* ze względu na jego zawartość jest także ważną merytorycznie częścią pracy. Tylko dlaczego wymienione później w punktach organizacje nazywane są specjalistycznymi (!?), dziwna taka nazwa? Autor rozpoczyna opis od: *Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe*. Ta część pracy dobrze przedstawia realia rozwoju sportu w ramach struktur LZS. Pamiętać jednak należy, że niekoniecznie sportu wiejskiego, gdyż ludowe kluby sportowe powstawały także na terenach miejskich. Szkoda, że Autor nie wprowadził jako źródeł wspomnień i relacji byłych pracowników struktur sportu LZS. Możliwy byłby wówczas bardziej śmiały komentarz i oceny. W następnej części (4.3.2.) Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej, Autor analizuje działalność największej organizacji zajmującej się rekreacją w czasach PRL. Ta część pracy, podobnie jak następna (4.3.3.) pt. *Zrzeszenie Sportowe Spółdzielczości Pracy „Start”* przygotowana została starannie i oparta na dobrze wyselekcjonowanych źródłach. Jak w częściach poprzednich brakuje jednak relacji i wywiadów.

Kiedy w nazwie części pracy (4.4.) pojawia się turystyka w tytule: *Turystyka powszechna i kwalifikowana*, recenzent zastanawia się czy te 16 stron tekstu zaspakają deklarowaną przez Autora pracy chęć badania kultury fizycznej? Bowiem w tym przypadku pracy Dawida Krystka, ze względu na właściwe rozłożenie pojemności treści poszczególnych rozdziałów, treści dotyczące turystyki powinny zajmować przynajmniej 1/3-1/4 część pracy, a sam problem powinien być znacznie pogłębiony. Taki stan to konsekwencja wspomnianego

już wcześniej błędu w konstrukcji i nieszczęśliwe metodologicznych decyzji o badaniu tzw. kultury fizycznej *an block*. Jednakże dosyć dobrze Autor wybrnął z tej sytuacji, skupiając się głównie na organizacjach związanych z turystyką, a więc Polskim Towarzystwie Turystyczno- Krajoznawczym i Polskim Towarzystwie Schronisk Młodzieżowych, a także odniósł się do prac Wydziału Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Lesznie. Wspominał też o walorach turystyczno-krajoznawczych, potencjale w tym zasobach kadrowych. Jednakże z uwagi na ważną składową tematu pracy (turystyka) i jej nieadekwatne potraktowanie czytelnik może czuć niedosyt.

Następne podrozdziały zatytułowane: *Sporty obronne w działalności Ligi Obrony Kraju* (4.5), *Działalność sportowa w jednostkach organizacyjnych podległych zarządowi Wojewódzkiemu Polskiego Związku Łowieckiego* (4.6), *Organizacja ratownicza Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe*, nie musiały znaleźć się w pracy. Sporty obronne to parasporty, a raczej pseudosporty i nie są oni sportem powszechnym ani wyczynowym, Łowiectwo (mordowanie zwierząt) z systemem swojego współzawodnictwa to nie sport, a WOPR to służba ratownicza, jest tam wprawdzie współzawodnictwo, ale to nie jest sport. W dwóch pierwszych organizacjach można byłoby się doszukiwać walorów rekreacyjnych, trzecia organizacja ratownictwo wodne, to służba profesjonalna, ze sportem i rekreacją nie wiele ma wspólnego, nie należy zaliczać tej formy działalności do kultury fizycznej.

Rozdział piąty, zatytułowany *Kluby sportowe*, Autor rozpoczyna od podrozdziału *Działalność organizacyjna Wojewódzkiej Federacji Sportu oraz Okręgowych Związków Sportowych* (okręgowych związków powinno być z malej litery). To nieprzemyślana do końca decyzja, WFS i związki okręgowe nie powinny być opisywane tam gdzie kluby. Ten podrozdział powinien się znaleźć w rozdziale czwartym podrozdział (4.1). Należy jednak podkreślić, że podrozdział napisany jest dobrze i źródła też są adekwatne. Przydałoby się nieco ocen i komentarzy.

Następne podrozdziały piątego rozdziału to charakterystyka 31 klubów z terenu województwa leszczyńskiego w drobiazgowych opisach i nasyceniu faktograficznym. Omawiając działalność klubów Autor niektóre z nich potraktował pobieżnie, a w kilku przypadkach kończy przedwcześnie narrację historyczną np.: Klub Balonowy „Akwawit „ Leszno na 1992 r., Spółdzielczy Klub Sportowy „start” Leszno na 1992 r., Automobil klub leszczyński na 1993 r. Aeroklub Leszczyński na 1994 r., Klub Pływacki „Akwawit” Leszno na 1995 r., i inne. Należy jednak stwierdzić, że Dawid Krystek dokonał w tej części opracowania duży wysiłek, zgromadził i usystematyzował materiał źródłowy czyniąc z niego w większości transparentny przekaz.

Rozdział szósty zatytułowany *Rozwój dyscyplin sportowych i osiągnięcia sportowe w wybranych dyscyplinach sportowych w latach 1975-1998* zawiera charakterystykę dyscyplin sportowych: sport żużlowy, szybownictwo, gry sportowe, lekkoatletyka, sporty walki, strzelectwo sportowe, sporty pływackie, sport balonowy i inne dyscypliny sportowe. Ten rozdział zawiera głównie informacje faktograficzne i stanowi swoistą kronikę wydarzeń w leszczyńskim sporcie. Z pewnością ten rozdział pracy będzie podstawą wiedzy o leszczyńskim sporcie okresu lat 1975-1989.

9. Zakończenie

Zakończenie pracy jest logiczne i dobrze podsumowuje materiał zgromadzony w rozdziałach merytorycznych pracy.

8. Bibliografia

Wymienione w bibliografii źródła archiwalne są bardzo bogate i stanowią wystarczającą bazę do przygotowanej przez Dawida Krystka dysertacji. Także wykorzystane źródła drukowane, prasa, kroniki i wspomnienia. Szkoda tylko, że 12 relacji ustnych nie zostało w pracy bardziej wyeksponowanych. Niestety autor pominął wiele istotnych dla pracy opracowań, które pozwoliły by mu lepiej nakreślić tło społeczno-polityczne w polskim sporcie lat 1975-1998. To między innymi prace Artura Pasko³¹ i recenzenta pracy Piotra Godlewskiego³². Znajomości tej literatury pozwoliłaby Autorowi na właściwe zrozumienie uwarunkowań sportu i kultury fizycznej opisywanego okresu. Tak więc, oceniając bibliografię pracy należy podkreślić dobrą znajomość źródeł i właściwy ich dobór i słabsze

³¹ A. Pasko., *Sport wyczynowy w polityce państwa 1944-1989*, Kraków 2012.

³² *Problem amatorstwa państwowego w sporcie w okresie PRL*. W: *Społeczno-educacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Sprawność fizyczna dzieci i młodzieży*. Tom II. Red. J. Chelmecki, Warszawa 2009, s. 234-247. P. Godlewski, *Sport w służbie PRL*. W: *Sport polityka w dwudziestowiecznych państwach totalitarnych i autorytarnych*. Red. T. Gąsowski, S. Bielański. *Studia z Historii XX wieku*, t. VII. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2009, s. 21-75; *Zmiany w zarządzaniu polskim sportem na początku dekady lat 70*. W: *Społeczno-educacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Aktywność fizyczna dzieci, młodzieży i dorosłych na przełomie XX i XXI wieku*. Red. J. Nowocień, J. Chelmecki. Warszawa 2010. s. 481-506.

rozeznanie w literaturze, zwłaszcza tej dotyczącej dziejów historii tzw. kultury fizycznej w kontekście ogólnopolskim. W sumie jednak należy stwierdzić, że Dawid Krystek wykonał dużą pracę nad opracowaniem bibliografii, wykazał też kompetencje badacza w tym zakresie.

9. Poprawność w zakresie edytorskim i umiejętność pisanie tekstu naukowego

Praca w przedstawionej do recenzji w wersji końcowej przygotowana została poprawnie, zgodnie z wymogami opracowania tekstu naukowego, także opracowanie edytorskie nie budzi zastrzeżeń. Duża poprawność dokumentacyjna i widoczne dobre opanowanie aparatu naukowego podnoszą walor końcowy pracy.

Konkluzja końcowa

W dokonanej ocenie pracy recenzent skupił się zwłaszcza na niedostatkach metodologicznych i merytorycznych pracy. Pozornie bowiem opisanie dziejów regionalnej tzw. kultury fizycznej w określonym okresie historii najnowszej wydaje się łatwe, przeciwnie jest bardzo trudne. Wymaga wiedzy, przygotowania metodologicznego i doświadczenia często także w badaniach interdyscyplinarnych zwłaszcza znajomości metod badań politologii.

Jednym z mankamentów metodologicznych jest to, że Autor zachowuje powściągliwość ocen i nie odnosi się do realiów ustroju społeczno-ideologicznego czasów o których pisze swoją pracę, a więc okresu PRL, rządzonego przez partię komunistyczną. Píše przecież o czasach pełnych bałamutnych idei i paradoksów, zakłamaniu propagandowym i fasadowości tzw. kultury fizycznej.

Można by sądzić, iż uwag recenzenta jest dużo i mają one istotne znaczenie dla oceny całokształtu pracy doktorskiej, bo rzeczywiście tak jest i nie mają one w większości charakteru relatywnego. Recenzent wykazuje w pracy Dawida Krystka szereg mankamentów, bowiem postawił Autorowi wysoką poprzeczkę metodologiczną. Takie usterki, a nawet większe, posiadają wszystkie, dotychczas obronione dysertacje doktorskie, dotyczące historii regionalnej z zakresu tzw. kultury fizycznej. Były one jednak przez recenzentów oceniane jako bardzo dobre, a nawet wyróżniając. Stąd też w obiektywnej porównawczej ocenie ogólnej także pracę mgr Dawida Krystka uznać należy jako pracę dobrą, rzetelną w jej części dokumentacyjnej i merytorycznej, a co ważne dla historyka źródłową.

Stąd też, po szczegółowym przeglądzie i ocenie przedstawionej do recenzji pracy mgr Dawida Krystka, wyrażam opinię, że będący przedmiotem analizy naukowej problem

badawczy jest poznawczo istotny, a cel badawczy założony przez jej Autora zrealizowany. Praca spełnia wymogi dysertacji doktorskiej, jest pracą poprawną metodologicznie i merytorycznie. Jej przygotowanie stanowi wkład do postępu nad badaniami regionalnej historii kultury fizycznej.

Stąd też, w pełni pozytywnie rekomenduję przedstawioną do recenzji pracę oceniając, że spełnia ona wymogi stawiane pracom doktorskim z dziedziny nauk o kulturze fizycznej. Wnoszę jednocześnie o dopuszczenie mgr Dawida Krystka do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Piotr Godlewski
profesor nadzwyczajny AWFIS

